

17.3. Контрол над „вражеските“ елементи

Общият брой на контрареволуционните елементи в Русенски окръг в края на 40-те години е 10 308 души⁸³⁶. С течение на годините контингентът се променя, добавяни са нови хора, а някои отпадат по различни причини. В по-късни периоди към него са добавени и потомците на репресираните.

През 1951 г.⁸³⁷ и 1952 г.⁸³⁸ в Русенски окръг по линия на ДС са арестувани 503 души, от които са осъдени 140 души; 87 са възворени в ТВО; 112 са в следствените арести или са предадени на прокуратурата, а останалите са освободени. Подгонени от страха да не станат следващият обект на арест и изселване, много от национализираните собственици, от насила вкараните в ТКЗС и репресираните семейства напускат Русе и областта. От началото на 50-те години ДС – Русе започва активно и целенасочено да работи срещу най-изявените вражески елементи сред бившите хора^{839,840,841}, като по-голямата част от тях са следени по месторабота.

Обекти на Държавна сигурност по отчетно-наблюдателни дела са бившият собственик на текстилна фабрика в Габрово Христо Рашеев, който е началник на електрическата служба в ДИП „Юта“; Драгомир Баланов – бивш съсобственик на фабрика „Гатю П. Станев“ (ДИП „Найден Киров“),

⁸³⁶ Най-голям е броят на опозиционерите от БЗНС – 7913 души; бранници, ратници и легионери – 1233; индустриалци и търговци – 408; бивши полицаи и разузнавачи – 414; царски офицери – 255; 64 анархисти; 21 отецпаисиевци и др. – В: АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1, а.е. 1016, л. 47, справка относно състоянието на агентурно-оперативната работа по линия на контрареволуционните елементи в Окръжно управление на МВР – Русе за периода от 1 януари 1975 до 30 май 1977 г.

⁸³⁷ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 8, опис 1, а.е. 122, таблица за движението на репресираните за 1951 г.

⁸³⁸ Пак там, а.е. 124, годишни отчети за репресираните по поделения за 1952 г.

⁸³⁹ През 1951 г. бившите хора, които са обекти на ДС, наброяват 308 души (търговци, индустриалци, заличени адвокати), бившите царски офицери са 200 души, легионерите и бранниците са 1058 и др. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – Русе, ф. 1, оп. 1, а.е. 293, доклад за агентурно-оперативната работа на отделение I срещу бивши хора, бивша земеделска опозиция, бивши царски офицери, фашистки дейци, духовенство, кулаци и др. контрареволуционни елементи за 1951 г.

⁸⁴⁰ През 1955 г. ДС – Русе води на списъчен отчет 225 души бивши царски офицери; на активен отчет и под наблюдение са 136 бивши търговци, индустриалци, адвокати и 99 бивши легионери, бранници, отецпаисиевци, 48 души от духовенството, а членовете на бившата земеделска опозиция са 1113 души, от които 502 души са с отчетно-наблюдателни дела. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – Русе, ф. 1, оп. 1, а.е. 310, годишен отчетен доклад за 1955 г. по линия „бивши хора“.

⁸⁴¹ В Русенска околия ДС разпознава като вражески елементи 193-ма бивши кулаци, открива наблюдателни дела на 113 души от тях и отчита, че всички православни свещеници в околията са на вражески позиции. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – Русе, ф. 1, оп. 1, а.е. 287, списъци, справки и кореспонденции по линия на бивши хора – Справка относно: Анализа от установяване на настоящите и бивши кулашки елементи в Русенска околия.

който работи в конструкторското бюро в същото предприятие; главният инженер на ДИП „Сити“ Пеню Дяков – бивш собственик на леярска работилница, завършил инженерство в Германия; главният инженер на ДИП „Дунавска коприна“ Димитър Коларов – бивш собственик на копринена фабрика, осъждан на доживотен затвор⁸⁴².

С отчетно-наблюдателни дела са и завършилите висшето си образование в Германия инженер Стоян Тенев; инженер Ангел Гатев – бивш legioner; електроинженерът Христо Стефанов – главен енергетик на ДИП „Труд“; инженер Тодор Делистоянов от корабостроителницата в Русе, въдворяван в ТВО за вражеска дейност; Борис Конакчиев и Йордан Абаджиев – инженери в завод „Васил Коларов“, и технологът от същото предприятие Борис Драганов, който е специализирал в Германия преди 9 септември 1944 г., както и завършилият в Белгия архитект Иван Манев – инвеститорски контрол в корабостроителницата.

Поради липса на подготвени социалистически кадри в ДМЗ „Георги Димитров“ народната власт и ДС търпят на работа „врагове“ като инженер Димитър Васов, произхождащ от едробуржоазно национализирано семейство, завършил в Чехия, който е обект на ДС за вредителство, което не е доказано; инженер Мирко Дуковски, завършил в Чехия, на когото са водени лични активни разработки за шпионаж, а по-късно и за вредителство, които също не са доказани, но е наблюдаван, понеже непрекъснато прави вражески изказвания; главния енергетик на завода Юрий Бордов, учил във Виена, син на белоемигрант, въдворяван в ТВО, който „няма правилно отношение към съветската техника“; инженер Марин Маринов, който е главен механик в завод „Димитър Благоев“⁸⁴³.

В ДИП „Лазар Караминчев“ работят вражеските елементи инженер Стоян Върбанов, бивш офицер; главният технолог Лиляна Петрова, произхождаща от „заможна техническо семейство“; технологът инженер Тодорка Алексиева, омъжена за бивш офицер; началникът на лаборатория инженер Корнелия Алексиева от семейството на заможни лозари; инженер Здравко Запрянов, завършил полицейска школа, който произхожда от семейство на търговци; главният механик инженер Симеон Митев, от семей-

⁸⁴² 24-ма от инженерите са завършили в капиталистически страни, а от целия вражески контингент 18 души са бивши собственици на индустриални предприятия; 6 души са бивши царски офицери; 4 души са бивши полицейски началници и разузнавачи и 12 души са бивши legioneri и бранници и др. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 13, оп. 1, а.е. 1665, л. 37, справка за наличие сред техническата интелигенция в промишлеността и транспорта в Русенски окръг на вражеска дейност от страна на същата и състоянието на агентурно-оперативната работа из тази среда, Русе, 29 септември 1958 г.

⁸⁴³ Пак там, л. 38–39.

ство на засегнати от мероприятията на народната власт (отнета мелница в с. Хърсово, Исперихско); началникът на цех Събин Ковачев от заможното лозарско семейство. Началник на участък е Петко Найденов от кулашко семейство, чийто баща преди „Девети“ е народен представител и собственик на мандри⁸⁴⁴.

Обекти на наблюдение в ДИП „Гаврил Генов“ и отчет в ДС са немските възпитаници инженер Любомир Стоименов, бивш собственик на химическо предприятие, и бившият собственик на кожарска фабрика в Русе инженер Стоян Павлов.

В Държавно предприятие „Нефт и газ“ началник на лабораторията е инженер-химикът Петър Ганчев от вражески настроено заможное семейство на търговец. ДС прави опит да го вербува, но той отказва.

В проектантската организация на Русе ДС разработва седем души по линия на Второ главно управление, защото са завършили образованието си в капиталистически държави – инженер Боян Христов, завършил в Белгия; инженер Александър Попов, следвал в Полша, Германия и Югославия, и архитект Пенчо Бонев – бивш собственик на архитектурно бюро и предприемач, и др. Десетки други бивши хора са разпознати в предприятията на Русенски окръг и са заведени на специален отчет, но⁸⁴⁵:

„За доказано вредителство или саботаж данни още няма... Не са постъпили данни за умишлено създаване на условия за пожари. Също така няма данни за умишлени опити за компрометиране на съветската техника или умишлено сриване на производствените планове на предприятията... Някои от буржоазните специалисти създават илюзията за „добри“ и „предани“ специалисти и с това целят да притъпят бдителността на директорите на заводите и партийните ръководители, както и да отвлекат вниманието на органите на ДС от себе си. В това отношение последните до голяма степен са успяли. Това обаче ни задължава да не разчитаме на официално получените данни за тяхната дейност, а задълбочено и целенасочено да използваме наличната аген-тура за разработването им.“

Всички усилия да се открият дълбоко замаскирани врагове в местната икономика, които вредителстват и саботират, са безуспешни. Враговете и

⁸⁴⁴ Пак там, л. 41–42.

⁸⁴⁵ Пак там, л. 44.

саботьорите се оказват измислени и ДС – Русе през 1960 г. признава този факт⁸⁴⁶:

„Задълбоченото разглеждане на материалите по оперативния отчет и агентурата, проведените филтрации на известна част от обектите показаха, че приблизително 70% от водените разработки са заведени по формални признаци, а 65% от наличната агентура фактически не изпълнява задачи, отговарящи на изискванията.“

Всички разработки установяват само вражеска агитация и пропаганда и настроения за емиграция. Същевременно проблемите в индустриалните предприятия са сериозни:

*„Не са редки случаите, когато в предприятията на тежката промишленост се изработва лошокачествена продукция, част от която се бракува, а за отстраняване на дефектите на останалата (продукция) се изразходват допълнителни средства, с което се оскъпява самото производство. Примери: завод „Георги Димитров“ ще завърши 1959 г. с неизпълнение на плана с 57 млн. лв, защото лелярният цех е допуснал брак, който за 1959 г. е за 3 млн. лв. Причини – лоша организация на работата, липса на отчетност, ненавременна доставка на материали за топене, неспазване на технологичната дисциплина... Като ненормално положение в някои предприятия трябва да отчетем и обстоятелството, че не са редки случаите, когато се доставят нестандартни материали или такива, които са ненужни на производството.“*⁸⁴⁷

През 1971 г. вражеският контингент на ДС в Русенски окръг е общо 876 души, а 258 души са под активен контрол⁸⁴⁸:

„По линия на остатъците на контрареволуционните елементи, в т.ч. разселени по политически причини лица и лица с прокитайска ори-

⁸⁴⁶ АКРДОПБГДСРСБНА – Русе, ф. 1, оп. 1, а.е. 334, годишен отчетен доклад за 1960 г. по линия на бивши хора, духовенство, младежи, интелигенция: Отчетен доклад по линиите на транспорта за времето от 1 януари до 31 декември 1960 г.

⁸⁴⁷ АКРДОПБГДСРСБНА – Русе, ф. 1, оп. 1, а.е. 332, годишен отчетен доклад за 1959 г. по линия на бивши хора, духовенство, младежи, интелигенция.

⁸⁴⁸ Бившите хора на активен отчет в ДС – Русе са 50 души, царските офицери са 28, земеделците опозиционери – 74, бивши полицаи и разузнавачи – 53, враговете сред духовенството са 38, и т.н. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – Русе, ф. 1, оп. 33в, а.е. 13, л. 202, планове и отчетни доклади по работата на управлението по ДС за 1972 г. Дело № I – 11/1972 – Справка относно оперативния отчет към 1 януари 1972 г. по линия на Управление VI ДС в ОУ на МВР – Русе.

ентация, не се получиха данни за провеждана и замисляна организирана друга остра вражеска дейност ⁸⁴⁹.

Оценката на ДС – Русе към 1977 г. е, че вражеският контрареволуционен контингент от 578 души не провежда остра вражеска дейност и се задоволява с вражески изказвания и коментари ⁸⁵⁰. Най-важното дело за оперативно наблюдение, по което работи ДС по линия на контрареволуционните елементи, е ДОН „Куриера“ ⁸⁵¹, заведено още през 1966 г. срещу бившия царски офицер Борислав Илиев от София, който има висше финансово образование. Същият е осъден на 10 г. затвор за шпионаж и участие в нелегална организация през 1951 г. През 1975 г. е изселен от София в с. Семерджиев, Русенско, за това, че „стои на вражески позиции и злослови по адрес на народната власт“. Към него са насочени агентите „Христов“ и „Събин“, които се ползват с доверието му и пред които продължава да говори срещу властта.

ДС се нуждае от нови агенти и счита, че е необходимо „новото попълнение да се осъществява от средите на синовете и дъщерите на бившите хора“ ⁸⁵²:

„положителното в работата е, че в контингента са включени голяма част от синовете и дъщерите на бившите индустриалци и търговци и още 100 души от поколението на контрареволуционните елементи, които заемат ключови позиции в държавния апарат и икономиката, са проучени и се имат предвид за включване в контингента ⁸⁵³.

⁸⁴⁹ Пак там, л. 187.

⁸⁵⁰ 4449 души от вражеския контингент към 1944 г. са се приобщили към народната власт, 3372 души са напуснали окръга, починали са 1663 души, принудително са заселени на други места в страната 110 души, избягали зад граница са 91 души, ликвидирани са 45. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – ф. 22, оп. 1, а.е. 1016, л. 49, справка относно състоянието на агентурно-оперативната работа по линия на контрареволуционните елементи в ОУ МВР – Русе за периода от 1 януари 1975 до 30 май 1977 г.

⁸⁵¹ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1, а.е. 1016, л. 2, справка относно състоянието на работата по линия на контрареволуционните елементи в Окръжно управление МВР – Русе, 8 юни 1977 г.

⁸⁵² Пак там, а.е. 1016, л. 58–61, справка относно състоянието на агентурно-оперативната работа по линия на контрареволуционните елементи в Окръжно управление на МВР – Русе за периода от 1 януари 1975 до 30 май 1977 г.

⁸⁵³ През 1977 г. 31 души от контрареволуционния контингент се следят активно по линия на МВР от 11 агенти и още 88 души от контингента се контролират от 39 агенти и секретни сътрудници на Второ главно управление на ДС по месторабота. – В: АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1, а.е. 1016, л. 21–23, справка относно състоянието на работата по линия на контрареволуционни елементи в Окръжно управление МВР – Русе, 8 юни 1977 г.

В разработената директива за изготвяне на годишен план за 1978 г. на отделение 01 на Държавна сигурност е посочено, че особено внимание трябва да се обърне на линиите: турски национализъм, интелигенция, учаща се младеж, бивши хора, духовенство и секти, подготовка и опит за бягство през границата⁸⁵⁴.

През 80-те години ДС – Русе доуточнява „вътрешния противник“ на БКП, като го търси основно измежду синовете и дъщерите на лицата от вражеския контингент, които също са картотекирани като вражески лица^{855,856} и отбелязва, че „общо взето бившите хора се държат по-спокойно... Проявите сред тях и техните синове и дъщери са по-рядко явление“⁸⁵⁷. По това време най-голям е броят на враговете по националистическа линия – 140 души, следват „синове и дъщери на репресирани и ликвидирани“ – 102 души, и бившите ръководители и активни членове на „Бранник“ и Легиона – 57 души⁸⁵⁸.

През 1985 г. вражеският контингент е силно редуциран и наброява 123 лица, защото българските турци в по-голямата част са изселени и враговете по националистическа линия са снети от отчет. Вражески настроените контрареволуционни елементи са 60 души, 22-ма от тях са от средите на духовенството, десетима са синове и дъщери на контрареволуционните елементи, а 61 е общият брой на агентите на Шесто управление⁸⁵⁹. Най-после броят на агентите е станал по-голям от този на политическите врагове на режима, което е категоричен знак за пълния политически контрол, под който е поставено русенското гражданство!

⁸⁵⁴ АКРДОПБГДСРСБНА – Русе, ф. 1, оп. 35в, а.е. 597, планове и отчетни доклади за работата на управлението по ДС за 1977 г. Дело № 11-1977 г. ОУ на МВР – Русе – Директива относно: Изготвяне на годишен план за 1978 г. на отделение 01 ДС – Рег. № 9633/22 декември 1977 г.

⁸⁵⁵ Пак там, а.е. 1147, л. 9, перспективни, годишни и шестмесечни планове и отчетни доклади, справки и сведения за работата на управлението – Дело № 10/1981 г. ОУ МВР – Русе – Доклад относно оперативната обстановка по линия на ДС в Русенски окръг през 1980 г.

⁸⁵⁶ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1, а.е. 147, л. 204, доклади и справки за работата на Шесто управление на ОУ на МВР за работата през 1981 г.

⁸⁵⁷ АКРДОПБГДСРСБНА – Русе, ф. 1, оп. 37в, а.е. 1625, планове, доклади, обзори, справки и др. за работата на отделенията, протоколи за проведените служебни съвещания и документите към тях, 1984 г. – План относно контраразузнавателната работа на отделение 06 за 1984 г.

⁸⁵⁸ Пак там, а.е. 1354, л. 21, аналитични справки и отчетни данни по оперативния отчет – ОУ на МВР – Русе – Дело № ДС-09-01/1982 г. – Справка относно състоянието на работата по вражеския контингент.

⁸⁵⁹ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1, а.е. 266, л. 111, справки и др. на окръжните управления на МВР за работата на Шесто управление на ДС през 1985 г., отчет за извършената агентурно-оперативна работа по линия контрареволуционни елементи и поколение.